

اقتدار تربیت و وقف کتاب برای فرزندان

(بررسی و تصحیح وقف نامه کتاب آیه الله حاج
سید احمد مظلوم جاپلقی)

سید مهدی موسوی^۱

چکیده:

وقف به جهت گستره و تنوع آن باید نقش ویژه‌ای در الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت داشته باشد. از عرصه‌های مهم وقف در توسعه و پیشرفت جامعه، عرصه فرهنگی و تربیتی است. وقف کتاب و تأثیر آن بر فرهنگ سازی مطالعه و کتابخوانی از ظرفیت‌های مهم تمدن سازی وقف است؛ از این رو وقف خاص کتاب برای فرزندان و نسل آنان همچون موقوفات عام المنفعه دارای آثار تربیتی است که در نوشته پیش رو پس از بررسی جایگاه کتاب در جامعه و تربیت، بدان پرداخته شده است. از این رهگذر ویژگی‌های موقوفه کتاب آیه الله حاج سید احمد مظلوم جاپلقی برای فرزندان، بررسی و متن وقف نامه تصحیح گردیده است.

کلید واژگان:

الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت، وقف کتاب، تربیت فرزندان، فرهنگ کتابخوانی، جاپلق الیگودرز، آیه الله حاج سید احمد مظلوم جاپلقی

جهان اسلام در این مقطع از تاریخ، در پی یافتن اعتلای دوباره است و اقتضای این مهم آن است که با بازنگری میراث گذشته و هویت خود، الگوهایی را برای رسیدن به توسعه و پیشرفت شناسایی کرد که متناسب با فرهنگ و هویت اسلامی و نیازهای جامعه اسلامی باشد. بدون تردید مقوله «وقف» نقش بسیار حیاتی و گسترده‌ای می‌تواند در این روند داشته باشد؛ از این رو اگر به آن به طور همه جانبه و صحیح نگریسته شود و اهمیت آن در عرصه‌های مختلف فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی به درستی شناخته گردد، سهم عمده‌ای در تبیین الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت خواهد داشت.

وقف حد و حریم بسیار گسترده و متنوعی دارد و یکی از عرصه‌های مهم وقف، عرصه فرهنگ و تربیت است. در تمدن اسلامی عنصر وقف در عرصه فرهنگ و تربیت بسیار محوری و مهم بوده است. از ساخت و وقف مساجد، حسینیه‌ها، مدارس، حوزه‌های علمیه گرفته تا تأسیس کتابخانه‌های عمومی و خصوصی همه نماینگر این اثر بخشی است. وقف از مهم ترین عوامل فروزان ماندن مشعل دانش و انجام پژوهش علمی در دنیای اسلام، بلکه سراسر جهان، بوده است. از دیگر جلوه‌های وقف در عرصه فرهنگ و تربیت، وقف و اهدای کتاب است که تأثیر بسزایی در غنای فرهنگی و حفظ اندیشه و انتقال فرهنگ مکتوب و دست آوردهای بشری داشته است. با مراجعه به کتابخانه‌ها و گنجینه‌های نسخ خطی و چاپی روشن می‌شود که سنت حسنه وقف کتاب چه میزان در حفظ میراث خطی و کتب ارزشمند مسلمین و غیر مسلمین داشته است. وقف در امر کتاب و گسترش دانش و علمی که موجب شکوفایی تمدن عظیم اسلامی در قرون مختلف شده است تأثیر فراوانی داشته است؛ زیرا کتاب و کتابخانه از عوامل اصلی نهضت فرهنگی و گسترش تعالیم و معارف اسلامی بوده و هست و غالباً کتابخانه‌هایی که تأسیس می‌شده، از راه وقف بوده است و از اینجا نقش وقف نیز روشن می‌شود. این نقش زمانی روشن تر می‌شود که دانسته شود کتاب‌ها با چه زحمت فراوانی تهیه و

استنساخ می‌شد و یا به چه قیمت‌های گزافی خریداری می‌شد؛ از این رو شایسته بود که به دقت محافظت شود. مالکین، این کتاب‌ها را به مساجد، زیارتگاه‌ها و مدارس وقف می‌کردند تا به صورت بهتری نگهداری و در دسترس نسل‌های آینده قرار گیرد.^۲

پایه شکوفایی علمی یک تمدن کتاب و بالتبع کتابخانه است. به اعتقاد اکثر جامعه‌شناسان، اقوام و مللی که با مطالعه مأنوس بوده و کتاب و کتابخوانی در میان‌شان رواج بیش‌تری داشته است، توانسته‌اند فرهنگی ماندگارتر و پویاتر از خود به جای بگذارند و میراث فرهنگی و گنجینه‌های معارف و دستاوردهای عالمان و فرهیختگان خود را به نسل‌های دیگر منتقل کنند. مسلماً می‌توان از این نظر به راز چگونگی و میزان رشد علم در جامعه و تمدن اسلامی پی برد؛^۳ زیرا استفاده از یک علم یا صنعت در یک جامعه زمانی شایع می‌شود که وسایل و ابزار مورد نیاز آن برای به دست آوردن علوم همچون کتاب و مطالعه بیش‌تر شود. کتاب و کتاب‌خوانی و میزان گرایش به مطالعه، امروزه یکی از شاخص‌های توسعه به شمار می‌رود. پر واضح است که پیشرفت کشورهای مرفعی مدیون مطالعه و کتابخوانی آن‌هاست؛^۴ زیرا کسی که به مطالعه اهمیت دهد، به سطوح بالای علمی دست می‌یابد و این مسئله بر سرنوشت افراد تأثیر مثبتی خواهد گذاشت و نسل‌های بعدی را نیز بهره‌مند خواهد کرد. کتاب، از جمله مهم‌ترین وسایل ارتباطی است که در جوامع بشری از دیرباز تا امروز جایگاه ویژه‌ای را در انتقال فرهنگ به خود اختصاص داده است و حتی صنعت ماهواره و برنامه‌های متنوع و پر جاذبه تلویزیون نیز، هنوز نتوانسته جای آن را پر کند و همچنان مشاهده می‌شود که نسل علاقه‌مند به کتاب - در دورترین نقاط جهان - رو به افزایش است.^۵ از آنجا که دانش و آگاهی انسان فطری نیست و بر اثر تجربه و مطالعه به دست خواهد آمد و می‌توان گفت اکتسابی است، به همین دلیل نسل حاضر اطلاعاتی بر اندوخته‌های پیشین می‌افزاید و برای آیندگان به جا می‌گذارد و اینجاست که نقش و اهمیت مقوله‌ای به نام کتاب نمایان

می گردد؛ بنابراین یکی از مهم ترین راهبردها در یک برنامه ریزی صحیح فرهنگی پیشرفت محور، رواج فرهنگ کتابخوانی و مطالعه است. رهبر انقلاب در این باره می فرماید:

«این باید یک سیره و سنت در بین مردم ما بشود که کتاب بخوانند و به بچه هایشان یاد بدهند.»^۶

یا در جای دیگری می فرماید:

«کتابخوانی باید مثل خوردن و خوابیدن و سایر کارهای روزانه در زندگی مردم وارد شود.»^۷

کتاب ارزشمندترین و وفادارترین دوست و قرین انسان است. ارزش کتاب آن موقع رخ می نماید که پیچیده ترین مشکل فکری و معنوی انسان با مطالعه آن رفع و بر علم و کمال انسان افزوده می گردد. انس با کتاب و تعلق خاطر به آن یکی از راه های تربیت صحیح و از لوازم پیشرفت و توسعه جامعه است. روشن است که اگر کتاب جزء زندگی و مطالعه محور فرهنگ ما شود قله های کمال و پیشرفت را بهتر می توان پیمود. در فرهنگ دینی و اسلامی ما نیز به مقوله کتاب توجه فراوانی شده است تا جایی که معجزه جاودانه آن «کتاب» است.

﴿وَلَمَّا جَاءَهُمْ رَسُولٌ مِّنْ عِنْدِ اللَّهِ مُصَدِّقٌ لِّمَا مَعَهُمْ نَبَذَ فَرِيقٌ مِّنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ﴾
(بقره/۱۰۱)

و ایمان را بر تلاوت و مطالعه کتاب قرار داده است.

﴿الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَتْلُونَهُ حَقَّ تِلَاوَتِهِ أُولَئِكَ يُؤْمِنُونَ بِهِ وَمَنْ يَكْفُرْ بِهِ فَأُولَئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ﴾ (بقره/۱۲۱)

در قرآن کریم بیش از سیصد بار واژگان کتاب، کتب و مکتوبات آمده است. و رسول اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و سایر اولیای الهی عَلَيْهِمُ السَّلَامُ نیز سفارش های متعددی بر نگارش و مطالعه نموده اند.

نقش کتاب در تربیت کودک

فرمایش مقام معظم رهبری، که اظهار می‌دارند: «من هر زمانی که به یاد کتاب و وضع کتاب در جامعه خودمان می‌افتم، قلباً غمگین می‌شوم... بیایید کاری کنید که مردم کتابخوان بشوند.»^۸ باید در جهت رفع این مشکل بزرگ، مردم، دولت و تمام نهادها و ارگان‌ها، همگام با یکدیگر، به صورت جدی، وارد عمل شوند.

بسیاری از نظریه پردازان تعلیم و تربیت بر این باورند که، بهترین راه ایجاد نسل مطالعه‌گر، این است که کودکان طوری تربیت شوند که افرادی مطالعه‌گر بار آیند. مدارس و کتابخانه‌ها، معمولاً می‌توانند در فعالیت‌های مربوط به پیشرفت مطالعه در کودکان، مفید واقع شوند.^۹ تحقیقات نشان داده است بیش تر کسانی که به کتاب و کتابخوانی علاقه دارند والدینی داشته‌اند که زمینه انس با کتاب را برای فرزندان از سنین کودکی خود فراهم ساخته‌اند؛ زیرا خانواده نخستین دنیایی است که کودک وارد آن می‌شود. کانون‌های خانوادگی با ویژگی‌های دایمی بودن، روابط صمیمی اعضا، تعداد آن و متفاوت بودن هر یک در ابعاد و وضعیت اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی مراکز اصلی تربیت و شکل‌گیری شخصیت کودکان می‌باشند و از آنجا که کودک جویای تحریک است، به عنوان یک موجود زنده به هر چیزی که در اطرافش قرار دارد حساس است. او منتظر نمی‌شود که چیزی مستقیماً در معرض دید یا جلو چشم او قرار بگیرد؛ بلکه سرش را این طرف و آن طرف می‌گرداند تا اشیا را ببیند. کودک بیش تر اوقات بیداری خود را در کشف بصری اشیاء و اشیا مطالعه‌گر صرف می‌کند^{۱۰} فقها از این رو وجود کتاب در اطراف کودک و فرهنگ کتاب خوانی در میان خانواده، طرز تفکر و نگرش والدین در رابطه با مطالعه و کتابخوانی، وجود کتب و نشریات قابل دسترس، نقش بسزایی در تقویت عادات مطالعه و کتابخوانی دارد. برخی والدین فکر می‌کنند یادگیری مطالعه، از زمانی آغاز می‌شود که کودک بتواند الفبا را به خاطر بسپارد و کلمات را تلفظ کند؛ اما واقعیت این است که اساس مطالعه، خیلی زودتر شکل می‌گیرد.

با توجه به اینکه انسان موجودی کمال گراست و با سکون و سکوت سازگاری ندارد، همیشه به دنبال راهی است که یک قدم پیش گذارد و گره‌هایی از مشکلات خود بگشاید. برای پیشرفت در عرصه‌های مختلف زندگی نیاز به شناخت نسبتاً کاملی از خود و جامعه دارد. مطالعه کتاب این امکان را به آنان می‌دهد که سیاهی جهل و نادانی را از خود دور و به سوی سعادت و خوشبختی قدم بردارند. هر چه بیش تر مطالعه کنند از آگاهی بیشتری برخوردار می‌شوند و در زندگی آینده شان تأثیرات مثبت و مؤثری می‌گذارد؛ پس با یک کتاب خوب انسان ساخته می‌شود، رشد می‌کند و برای حرکت آماده می‌شود.

عادت به مطالعه امری اکتسابی است. یعنی به همان طریقی که کودک خواندن و نوشتن و حساب کردن می‌آموزد، مطالعه کردن را نیز می‌آموزد. اگر بتوانیم مطالعه کردن را به صورت عادت درآوریم، دیگر ارتباط برقرار کردن او با جهان دانش و کسب آگاهی دشوار نخواهد بود و بی هیچ مشکلی خواهد توانست سطح آگاهی خود را نسبت به جهان هستی افزایش دهد. باید توجه داشت که تبدیل این علاقه به عادت باید از دوران طفولیت انسان شروع شود؛ زیرا این دوران نقش بسیار مهمی را در شکل‌گیری این عادت در ادامه زندگی یک انسان بر عهده دارد.

مقام معظم رهبری در این باره معتقدند:

«کتاب خریدن، باید یکی از مخارج اصلی خانواده محسوب بشود. مردم باید بیش از خرید بعضی از وسایل تزییناتی و تجملاتی مثل این لوسترها و میزهای گوناگون و مبل‌های مختلف و پرده‌ها و این قبیل چیزها به کتاب اهمیت بدهند و اول کتاب را بخرند. مثل نان و خوراکی و وسایل معیشتی لازمی که در خانه هست، کتاب هم باید از این قبیل باشد... خلاصه باید با کتاب انس پیدا کنند. اگر انس پیدا نکنند، جامعه ایرانی به آن هدف و آرزویی که دارد، که حق او هم هست، نخواهد رسید.»^{۱۱}

نقش وقف کتاب در تربیت کودک و نوجوان

محققان و پژوهشگران مختلف در صدد ارایه راه‌هایی هستند که بتوانند کودکان و نوجوانان را به مطالعه و کتابخوانی مأنوس کنند و در این زمینه کتاب‌های متعددی نگاشته‌اند؛^{۱۲} اما باید دانست عوامل بسیاری در عادت به مطالعه نقش (مثبت و یا منفی) دارد، این عوامل گاه بسیار ظریف و دقیق‌اند و اغلب بر هم اثر متقابل می‌گذارند؛ از این رو همیشه ساده و روشن نیستند و پی بردن به آن‌ها گاه آسان نیست، هرچند که پژوهشگران ممکن است با توجه به زمینه‌های فرهنگی و گرایش‌های خود یک عامل مشخص را در نظر بگیرند؛ اما به طور معمول نباید فقط به یک عامل مشخص اشاره نمود.^{۱۳}»

بی‌شک یکی از راه‌های ایجاد عشق به مطالعه در کودکان و نوجوانان استفاده از فرهنگ غنی وقف است. تا کنون بیش‌تر به بررسی موقوفات عام‌المنفعه در حوزه کتاب و آثار آن در عرصه اجتماع و عموم پرداخته شده است و کم‌تر به موقوفات خاص^{۱۴} در عرصه کتاب و آثار تربیتی آن پرداخته شده است. وقف خاص وقفی است که برای شخص یا اشخاص یا اولاد و احفاد وقف شده باشد؛ از این رو می‌توان یکی از راه‌های مؤثر در ایجاد فرهنگ کتاب‌خوانی و مطالعه را در وقف کتاب برای خانواده و فرزندان دانست. وقفی که در پیشینه تمدنی اسلام مسبوق به سابقه است. وقف کتاب در خانواده و برای فرزندان و نسل‌های پس از آن آثار فراوانی را می‌تواند در پی داشته باشد. آثار این نوع از وقف علاوه بر آنکه موجب حفظ کتاب‌ها می‌شده و از پراکندگی و نابودی آن‌ها جلوگیری و از خطر نابودی محفوظ می‌ماند، آثار تربیتی دیگری نیز دارد که به طور اجمال برخی از آن‌ها عبارتند:

۱. کودکی که در یک محیط فرهنگی و مملو از کتاب رشد می‌کند به احتمال زیاد در آینده کتابخوان و اهل مطالعه خواهد شد. بدین جهت وقف کتاب در منزل موجب می‌شود که کودک از همان ابتدای کودکی با کتاب آشنا شود و در محیط

کتابخانه‌ای نفس بکشد؛

۲. وقف کتاب برای فرزندان موجب یک تأثیر نفسانی در آنان می‌شود که نوعی تقرب و جودی و انس با کتاب‌های خاص پیدا کند. چندی پیش مطلبی را خواندم و یا از تلویزیون شنیدم که یکی از نویسندگان برجسته و اساتید دانشگاه کشور در پاسخ به این پرسش که چرا به سمت دانش و نویسندگی روی آوردید گفت: «در دوران نوجوانی وقتی به طور اتفاقی کتابی از کتاب‌های کتابخانه پدرم را ورق می‌زدم، چشمم به یادداشتی افتاد که در آن نوشته شده بود که تمام این کتابخانه و کتاب‌های آن پس از من متعلق به دخترم است. بعد از خواندن آن یادداشت، انس عجیبی با آن‌ها پیدا کردم و این آغازی بود بر یک عمر مطالعه، تحقیق و نویسندگی»؛

۳. با توجه به علاقه فطری انسان‌ها به پدران و نیاکان خود، ثبت کتاب به عنوان میراث فرهنگی و هویتی یک خانواده موجب آن می‌شود که فرزندان و نسل‌های آینده به نوعی میراث دار فرهنگی پدران باشند و بر این میراث بر خود ببالند و از این طریق انسی به کتاب پیدا می‌کند و شجره هویتی خود را در پناه کتاب به دیگران معرفی کند.

عالمان از آنجایی که کمال علمی و معنوی خود را در قرآن، روایات ائمه اطهار (علیه السلام) می‌بینند، در پی آن بوده‌اند تا وقف‌های خود را نیز در این زمینه‌ها انجام دهند تا دیگران نیز از فیوضات کلام الهی و گفتار اولیا و نوشته‌های عالمان فرهیخته سود برده، معلومات خود را ارتقا بخشند. از سوی دیگر آنان شاهد فقر جامعه خود در زمینه‌های مادی بوده، نیازمندی آن را در امور معنوی نیز مشاهده می‌کردند؛ پس به جمع آوری میراث اهل بیت علیهم‌السلام و کتاب‌های اسلامی و وقف آن‌ها در این زمینه پرداخته‌اند. عالمان و اندیشمندان ارزش کتاب را دانسته، برای آن قدری عظیم و ارزشی والا قائل بوده و هستند و در پی آن بوده و هستند که همان گونه که خود استفاده‌های بسیار از فیض آن برده‌اند، دیگران نیز از آن بهره ببرند. بر این اساس است که خیل عظیمی از عالمان، کتاب‌های خود خصوصاً خطی و

منحصر به فرد را وقف اماکن و افراد و فرزندان کرده‌اند تا آنان نیز از آن‌ها بهرمنند گردند.^{۱۵} از این نمونه آیه‌الله سید احمد مظلوم جاپلقی است که مجموعه کتب خود را برای فرزندان و اولاد خود وقف کرده‌اند و از این وقف مقاصد تربیتی مد نظر داشته‌اند.

زندگی نامه آیه‌الله سید احمد مظلوم جاپلقی

آیه‌الله سید احمد فرزند سید محمد علی از سادات مؤمن و متقی^{۱۶} در حدود سال ۱۲۸۰هـ ق به دنیا آمد. وی در روستای برفیان جاپلق به خدمت آیه‌الله شیخ اسدالله خان جاپلقی رسید و مدت مدیدی دروس مختلف فقه و اصول و کلام را نزد او قرائت نمود و روز به روز اعتبارش نزد استاد افزوده می‌شد تا آنکه وصی استاد شد، سپس برای تکمیل علوم به بروجرود رفت و از اساتید ربّانی آنجا از جمله آیه‌الله سید ریحان‌الله کشفی و جناب شیخ اسدالله کسب فیض نمود. رابطه میان مرحوم کشفی و سید چنان نزدیک بود که در اکثر آثار حاج سید احمد نام استاد را با تعابیر بلندی یاد می‌کند. در محضر سید کشفی علوم فقه و کلام و حدیث کسب فیض و در درس اخلاق ایشان هم شرکت می‌کرد و تقریرات دروس اخلاق و فقه آیه‌الله کشفی و فتوای ایشان را نگاشته است. پس از تکمیل علوم به اراک رفت و در اراک از دروس اساتید زمان اراک در حکمت و فقه و اصول شرکت نمود.

ایشان پس از سفر و هجرت علمی خود به جاپلق برگشت و در روستاهای «بَرْفیان»، «دِهِ اَحمَد»، «کُنْدُر» شهرستان الیگودرز از استان لرستان به تبلیغ و ارشاد مردم پرداخت و در کنار آن‌ها به تربیت شاگردانی نیز همّت گماشت.

وی سفرهای متعددی به مشهد و عتبات عالیه و حج مشرف شدند که در سال ۱۳۲۳هـ ق در سفری به مکه معظمه با جمعی از علما و مردم منطقه که قریب به دو سال طول می‌کشید. در این سفر پرخیر برکت مباحثات فراوانی میان ایشان برقرار می‌شود و سفر پرباری بوده است و از شهرها و کشورهای مختلف عبور می‌کنند که

شرح کامل آن را در سفرنامه خود آورده است و بسیاری از نکات مهم و تاریخی کشورهای مختلف آسیای میانه و خاورمیانه و جنگ جهانی اول و اوضاع جهان اشاره می‌کند.^{۱۷}

در سال ۱۳۲۴ هـ ق به عتبات عالیه مشرف می‌شوند و با علمای بزرگی چون آیه‌الله حاج شیخ اسماعیل محلاتی و آیه‌الله میرزا حسین تهرانی فرزند میرزا خلیل از علمای بزرگ نجف مباحثات علمی دارند که سؤال و جواب‌های این دو بزرگوار را در نوشته‌های خود درج نموده‌اند.

از ویژگی‌های بارز ایشان، مردمی بودن و عشق به آن‌ها و اصلاح امور ایشان بود و هیچ‌گاه به کودک و بزرگ کوچک‌ترین بی‌احترامی نمی‌کرد و بسیار مردم روستای کُندر- از بخش جاپلق شهرستان الیگودرز و روستاهای دیگر- را سفارش می‌کرد: «من از شما هیچ نمی‌خواهم (با آنکه وضع روحانیت آن زمان مطلوب نبود) فقط شما شب‌ها بیایید که من برایتان مسائل شرعی را بگویم که با دین بیگانه نباشید.» این عالم بزرگوار دارای شجاعت زبانزدی بود و هیچ‌گاه سر سازش با منکرات دینی و ظلم نداشت و همه‌جا از عدالت و انسانیت به دفاع برمی‌خواست. هنگامی که رضاشاه ملعون کشف حجاب را به وجود آورد، او با تمام جرأت در مقابل این امر ایستاد و مردم را به رعایت حجاب و عفت اسلامی سفارش می‌کرد و به خانواده خود سفارش می‌نمود که از خانه بیرون نیایند. او در مقابل بی‌عدالتی نیز آرام نبود با روحی سرشار از شورالهی به مبارزه با خوانین ظالم و مستبد می‌پرداخت و در مقابل، آن خوانین در حق ایشان ظلم‌های فراوانی را انجام می‌دادند؛ اما او با یاد مظلومیت‌های جدّ غریبش امیر المؤمنین (علیه السلام) خسته نمی‌شد؛ چنانکه به «مظلوم» شهرت یافت. او را حاج سید احمد مظلوم می‌شناختند و در وکالت نامه‌ای که پسر خود سید کمال الدین مظلوم می‌نویسد:

«اگر ظالمی غصب نماید و ید عدوان بگشاید پس از غصب سلطنت حقّه و فدک بر ما سهل و آسان است. اقلّ السادات احمد مظلوم.»

هجرت به تهران

سید مظلوم بعد از عمری بسیار که به ارشاد مردم و تألیف آثار و تربیت شاگردان در منطقه جاپلق به ویژه روستای کندر و برفیان و دیگر مناطق پرداخت، چنان مورد ظلم خوانین واقع می شود که عرصه بر ایشان تنگ می شود و به علل دیگر در سال ۱۳۲۰ هـ ش به تهران هجرت می کنند و به اقامه نماز جماعت مسجد مقداد در ۱۰ متری خیابان گرگان می پردازد و در ۱۳ سال پایان عمر خود در تهران به ارشاد و تبلیغ می پردازد و با آیه الله سید ابوالقاسم کاشانی، آیه الله شیخ محمد اسماعیل جاپلقی، آیه الله میرزا خلیل کمره ای و دیگر علمای تهران ارتباطات نزدیک داشتند و آن علمای بزرگ احترام سید را بسیار می داشتند و از طرف آیه الله کاشانی، نماینده امور در بعضی از مسائل حساس می شود که از جمله آن مسائل، جریان مسلمان شدن فرد مسیحی بود که یهودیان و مسیحیان به دنبال دستگیری او بودند تا به عنوان مرتد او را شکنجه کنند. جریان بسیار حساس می شود و قضیه به آیه الله کاشانی می رسد و ایشان مرحوم حاج سید احمد را حکم قرار می دهد. می فرمایند هر چه ایشان تصمیم بگیرد صحیح است و با کیاست سید قضیه ختم می شود و این جریان در روزنامه های آن زمان مطرح شده بود.

سرانجام پس از عمری زحمت و سختی های فراوان و حرکت در مسیر اسلام و عدالت طلبی قریب به ۹۰ سال در ۱۲ بهمن ۱۳۳۴ هـ ش مطابق با ۱۹ جمادی الثانی ۱۳۷۵ هـ ق در تهران وفات می کنند و جمع کثیری از مردم و علمای تهران در تشیع جنازه او حاضر می شوند و جنازه مطهر سید را از خیابان گرگان تا میدان شوش که راه بسیاری زیادی حمل می کنند که مورد تعجب رادیو و روزنامه های آن زمان می شوند و به درج این خبر می پردازند؛ سپس جنازه را به قم انتقال و پس از طواف در حرم حضرت فاطمه معصومه علیها السلام در قبرستان نو در جوار حرم به خاک می سپارند.

آثار و تألیفات:

حاج سید احمد در ارشاد و تبلیغ و اصلاح امور مردم بسیار پرکار و تلاش بود و هیچ گاه کتاب را از خود دور نمی‌کرد و در راه احیای شریعت اسلامی و بالا بردن فرهنگ مردم تلاش بسیار می‌نمود. او عالمی بود که در علوم مختلف آشنایی بسیار داشت و بیش از ۳۰ اثر علمی و تحقیقی از خود به جای گذاشت که در سفر و حضر به نگارش آن‌ها پرداخته بود و سراسر این کتب نشان دهنده علاقه او به کتاب و حفظ نکات بدیع تاریخی و ادبی و اخلاقی و فتوای علمای زمان بوده و مطالب سیاسی و اجتماعی زمان خود را در حد فوق العاده‌ای درک می‌کرده است. در حالی که فقط با چند روستا در ارتباط بود؛ اما سعی می‌کرد وقایع کشور و کشورهای دیگر را بداند. از حاشیه‌های او بر کتب و نوشته‌های او معلوم می‌شود که آگاه به زمان بوده است. او بیش از ۵۰۰ جلد کتاب بزرگان را نیز جمع‌آوری نموده و بر اکثر آن‌ها فهرست نویسی و حاشیه و تعلیقات و مقابله و تصحیح انجام داده و همه را برای اولاد خود وقف کرده است که در روزگار آخر زمان به کتب و آثار اهل بیت پناه ببرند و در وصیت نامه‌ای که در ابتدای کتاب عقاید خود برای فرزندان نوشته است آمده:

«اولای نور چشمانم آقا کمال الدین و ضیاء الدین، بدانید پس از غایب شدن حجت، ظلمت و کفر و فسق روز به روز در تزايد و نور و علم و ایمان در نقیصه، و زمان ما خالی از معصوم و حجت ظاهر و آخر الزمان است که فتن و مضراتش عیان است و راهی نداریم به جز عمل و اخذ به طریقه جعفریه علیه و علی آبائه (سلام الله) که ثمره‌اش بعد از مرگ ظاهر خواهد شد و چون علم مثل صید است و کتاب قید آنست و بدون کتب متقنه به هر کس و هر کتابی نمی‌توان اعتماد نمود...»^{۱۸}

و ایشان پس از معرفی بایسته‌های اعتقادی و اخلاقی و رفتاری نسبت به هر کدام کتاب‌هایی را معرفی می‌نماید و در ادامه مقدمه کتاب عقائده خود می‌نویسد:

«... و از آنچه گفتم و نوشتم قلیلی از کثیر به عنوان وصیت بود و بر شما باد به

کتاب اخلاق و اخبار و تفاسیر فارسیه که علما رضوان الله علیهم نوشته اند و من برای شما چند جلد تهیه کرده ام و وقف شما نموده ام از خدا مسئلت می نمایم که شما را موفق بدارد که عمل کنید و چنانکه من دنیا بلکه دین خود را برای شما فانی کردم شما نیز در قبر مرا و والده ام فراموش نکنید که بیچاره ایم و چشم به خیرات شما داریم خصوص از نماز به نیابت والده ام و خودم؛ و شما را به خدا می سپارم.»^{۱۹}

از آیه الله حاج سید احمد مظلومی آثار فراوانی باقی مانده است که قبل از سال ۱۳۶۰ هـ ق یعنی قبل از ورود به تهران وجود دارد که فهرست قسمتی از آنها به شرح ذیل است:

۱. سفرنامه حج در سال ۱۳۲۳ هـ ق؛
۲. کشکول در سه جلد مشتمل بر چند دوره علم نحو، علم ریاضی، علم طب، حکمت و فقه و اخلاق و عرفان و جمع آوری اشعار شاعران بزرگ فارسی و عربی؛
۳. کمالیه در اثبات حضرت حجت (عج) ۱۳۱۷ هـ ق؛
۴. جمالیه در اصول دین ۱۳۱۷ هـ ق تمام شد؛
۵. رساله مفصل در اصول عقاید از دیدگاه حکما و فلاسفه؛
۶. رساله ای در اصول عقاید برای عوام؛
۷. تقریرات دروس فلسفه (نزد استاد حکمت در ادراک)؛
۸. معاد جسمانی و روحانی، در حدود ۴۰ صفحه؛
۹. اثبات صانع در حدود ۱۲ صفحه؛
۱۰. تقریرات دروس فقه آیه الله سید ریحان الله کشفی بروجردی؛
۱۱. تقریرات دروس اخلاق آیه الله سید ریحان الله کشفی بروجردی؛
۱۲. رساله ای در علم؛
۱۳. رساله ای در اخلاق؛
۱۴. رساله اخلاقی در ماهیت ریا؛

۱۵. رساله خمس در سال ۱۳۱۷هـ ق (تقریرات دروس شیخ اسدالله و سید ریحان‌الله کشفی)؛
۱۶. رسائل فقهی (احکام رضاع، صیغ العقود، زکات فطره، زکات مال، ترک مرهون دین، مکاسب محرمه، فتاوی شیخ انصاری، جمعی از فتوای علمای بزرگ منطقه)؛
۱۷. رساله در منطق، تألیف ۱۳۲۰هـ ق؛
۱۸. لغت نامه در استانبول به سال ۱۳۲۳هـ ق؛
۱۹. فتاوی علمای بزرگ در مسائل حیض (فتوای ۲۰ تن از علمای بزرگ معاصر و متأخر)؛
۲۰. رساله در شناخت مذاهب و مکاتب؛
۲۱. رساله در وقایع زمان مشروطیت در جاپلق و تهران؛
۲۲. مجالس روضه اهل بیت علیهم‌السلام (کتابچه جیبی در آیات و روایات و مصائب و اشعار در رثای خاندان اهل بیت علیهم‌السلام)؛
۲۳. تعلیقه بر رساله اصول دین ملا عبدالرزاق لاهیجی؛
۲۴. تعلیقه بر رساله فقه آیه‌الله محمد علی امامی خوانساری،
۲۵. حاشیه بر هدیة الزائر؛
۲۶. حاشیه بر منتخب الرسائل شیخ عبدالکریم حائری و سید محمد حجت؛
۲۷. تصحیح، تعلیق و فهرست نگاری کتاب حدیقه الشیعه ملا احمد اردبیلی (۱۳۳۹هـ ق)؛
۲۸. شرح وقایع قحطی سال ۱۲۸۸هـ ق به بعد، (۱۳۴۰هـ ق).
- و کتب بسیار دیگری که مجموع آثار ایشان موجود است و نکات بدیع و جالب که به صورت پراکنده در حاشیه کتب و رسائل خود نگاشته‌اند.^{۲۰}
- ویژگی‌های وقف نامه آیت الله مظلوم جاپلقی
- وقف نامه جاپلقی در ۹ صفحه و چهار بخش ۱. مقدمه؛ ۲. صورت کتاب‌ها؛ ۳.

صیغه و شرایط وقف؛ ۴. صورت اولاد و نوادگان تنظیم شده است.

ایشان در مقدمه پس از اشاره به سیر رو به کمال نباتات و گیاهان، انسان را نیز موجودی رو به کمال می‌داند که به سه واسطه علم، عمل و مرشد و هادی از نقص به کمال عبور می‌کند. چابلقی، هادی و مرشد انسان را چهار قسم ۱. عقل؛ ۲. انبیا و اولیای الهی؛ ۳. اخبار و تواریخ مندرج در کتاب‌ها و ۴. قرآن کریم می‌داند و معتقد است در زمانی که دست ما از دامان انبیا و اولیای الهی علیهم‌السلام کوتاه است، بر اهل اسلام لازم است جهت حفظ دین خود و خانواده، کتاب‌هایی را در منزل داشته باشند که هر وقت حاجت به آن‌هاست مراجعه نمایند و از این طریق رشد نمایند و به کمال برسند. بدین جهت در مقدمه به هدف تربیتی خود اشاره می‌کند و می‌نویسد:

«بناء علی ذلک این حقیر سراپا تقصیر به اندازه وسع خود از کتب متداوله متقنه اسلامیة جمع آوری نموده‌ام و برای اخلاف حبس و وقف نموده‌ام برای سهولت اسباب رشد و ترقی او تمیز حق از باطل به جهت ایشان.»

در بخش دوم به بیان صورت کتب خود در ۱۴ دسته و بیش از ۲۲۰ عنوان کتاب می‌پردازد که دسته بندی او بدین شرح است:

۱. تفاسیر قرآن مجید؛ ۲. فقه؛ ۳. تاریخ؛ ۴. اخبار آل محمد صلوات الله علیهم؛
۵. اصول فقه؛ ۶. عقاید و اصول دین اسلامیان؛ ۷. نحو، منطق، معانی و بیان؛ ۸. لغت؛ ۹. اخلاق و آداب؛ ۱۰. کتب بطلان مذاهب غیر اسلام؛ ۱۱. ادعیه و زیارات ائمه علیهم السلام؛ ۱۲. مراثی؛ ۱۳. کتبی که دو جلد در یک مجلدند؛ ۱۴. صورت کتب متفرقه.

آیت الله چابلقی برخی از کتب را با عنوان «خطی» و برخی را «قلمی» ذکر می‌کند که به نظر می‌رسد کتبی که با عنوان «قلمی» آمده است از تألیفات خود ایشان است که عنوان آن‌ها عبارتند از: «تحفة الابرار»، «نتایج الافکار»، «تلخیص المفتاح»، «جنگ کوچک» و چهل کتاب کشکول مانند.

از دیگر نکات جالب توجه این بخش آن است که واقف انتهای هر دسته از کتب

را نبسته و با ذکر شماره پایانی و گذاشتن فضای خالی چنین مقصودی داشته است که کتاب‌های دیگری را نیز به موقوفات اضافه کند.

در بخش سوم، مجموعه کتب مذکور را وقف اولاد و نسل‌های آن‌ها می‌نماید و صیغه شرعی این وقف را اجرا می‌نماید و تولیت آن را به «ارشد اولاد» می‌سپارد. از نکات جالب توجه اینکه ایشان این بار نیز نگرش تربیتی خود را دخیل می‌کند و تفسیری متفاوت از ارشدیت ارائه می‌دهد از دیدگاه ایشان ارشدیت به سن و سال نیست بلکه: «مراد از ارشد، اتقی و اعلم است» و می‌نویسد: «در هر بطنی بطنی اعلم و اتقی وجود پیدا کرد تولیت با او است.»

ایشان برای حفظ کتاب‌ها و سالم ماندن در شرط ضمن صیغه وقف می‌نویسد: «و به عاریت ندهند مگر به شخص باتقوا با قید عاریه مضمونه و رهن با ضامن»^{۲۱} جاپلقی متذکر می‌شود که این وقف را در ظهر برخی از آن کتب نیز نگاشته است. همچنین اشاره می‌کند که نام اولاد و نوادگان وی تا زمان حیات خود را می‌نویسد که از میان آن‌ها اعلم و اتقی تولیت را به عهده بگیرد.

در بخش چهارم به ذکر صورت اسامی اولاد ذکور و اناث خود و فرزندان آن‌ها و حتی برادران و برادرزادگان می‌پردازد و پس از آن تاریخ دقیق ولادت یا وفات آن‌ها را درج می‌نماید.

متن وقف نامه

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله رب العالمين و الصلوة و السلام على اشرف الانبياء و المرسلين محمد سيد الاولين و الآخريين و على آله المعصومين و على جميع الانبياء و المرسلين و الملائكة اجمعين بعدد ما احاط به علم الله ابد الابدين و لعنة الله على اعدائهم اجمعين امين.

بايد دانست و نظر نمود به آنچه ديدار او ممكن است [كه] تمام [آن‌ها] سيرشان

رو به کمال است و از نقص بتدریج صعود به کمال بنمایند و این محسوس است از نباتات و حیوانات که از کوچکی به کِبارت سیر می نمایند صورتا و جسما. ۲۲ در صورتی که بشر به اینها به نظر حقارت می نگرد و خود را از آنها برتر و بالاتر می شمارد و خود را با عقل و شعور می داند و آنها را بی عقل و شعور می پندارد؛ پس باید بشر نیز از حضيض به اوج و از نقص به کمال صعود ورزد و این ممکن نیست مگر به واسطه هادی و مرشد و علم و عمل و باید نیز توجه نماید که مقام هادی و مرشد به چهار قسم است:

قسمی که از انسان منفک نیست او را عقل و روح نامیده اند؛ هر کس فاقد او است آزاد است از قید تکلیف. قسم دویم انبیا و اوصیا ایشان اند صلوات الله علیهم اجمعین و فعلاً دست مان از دامن ایشان (عم) کوتاه است؛ قسم سیم اخباریست که به واسطه روایات عادل در کتب اخبار به ما رسیده است و ما بشر ۲۳ تمام معلومات مان به واسطه کتب تواریخ و سیر و یا کتب اخبار آل محمد صلوات الله علیهم است یا به تجربه است و فقره تجربه از محل تحریر ما خارج است؛ زیرا تجربه نیز برآسه و بذاته سبب علم است و مربوط به اخبار نیست؛ قسم چهارم کتب منزله است از جانب خدای متعال که قرآن مجید از آن جمله است و فعلا عمل مسلمین از قرآن و اخبار و عقل استنباط می شود و عمل می نماید و اخبار کلیه باید مخالف با قرآن مجید نباشد اگر شد متروک و مطوح است و مطالب مندرجه در قرآن بر چند قسم است اول در دلایل توحید و خداشناسی است به صنایع و مخلوقات؛ دویم در بیان عبادات و طریق عبودیت و ستایش است؛ سیم در آداب و اخلاق است؛ چهارم در بیان احکام است؛ پنجم در عبرت و قصص گذشتگان؛ ششم در وعد و وعید و خوف و رجا و امید اجمالا و غیر از اینها و کتب مؤلفه از بزرگان علما رضوان الله علیهم غالبا خارج از اقسام مذکوره نیستند و سند دین اهل اسلام، قرآن و اخبار است و مبین قرآن مطالب قرآن را فرموده و به واسطه روایات در دسترس مسلمین می باشد و به هر خانواده از اهل اسلام لازم است که از کتب اخبار به جهت حفظ

و صیانت دین خود و خانواده‌اش در خانه داشته باشد که در وقت حاجت مراجعت نمایند و رشد خود را دریابند.

بناء علی ذلك این حقیر سرپا تقصیر به اندازه وسع خود از کتب متداوله متقنه اسلامیة جمع آوری نموده‌ام و برای اخلاف حبس و وقف نموده‌ام برای سهولت اسباب رشد و ترقی او تمیز حق از باطل به جهت ایشان و صورت آن‌ها در قرار ذیل است:

و صورت تفاسیر قرآن مجید از این قرار است:

اول تفسیر مجمع البیان یک دوره در دو مجلد از حسن بن فضل طبرسی؛ دویم تفسیر صافی از ملا محسن فیض کاشی رحمته الله علیه؛ سیم تفسیر منهج الصادقین علیهم السلام از آخوند ملافتح الله کاشی ره در سه مجلد؛ چهارم تفسیر اصفی از فیض ایض؛ پنجم تفسیر جلالین در حاشیه قرآن؛ ششم قرآن مزین به حواشی اربعه بیضاوی ۲ و جیز ۳ مجمع البیان چهارم صافی؛ هفتم شبیه به قرآن حسن میرکمالی است؛ هشتم املاء القرآن.

صورت کتبی که در فقه است:

سؤال جواب میرزای قمی ره مسمی به جامع الشتات؛ ۲. سؤال جواب حاجب اشرفی ملا محمد باقر ره؛ ۳. سؤال جواب سید [...]؛ ۴. جامع عباسی؛ ۵. مقام الفضل آقا محمد علی کرمانشاهی ره؛ ۶. غنائم میرزای قمی ره؛ ۷. شرح لمعه شهید؛ ۸. شرایع الاسلام؛ ۹. تحفة الابرار قلمی؛ ۱۰. مقنعه مفید ره با فقه الرضا در یک جلد؛ ۱۱. متاجر شیخ انصاری؛ ۱۲. خمس مسائل نجفیه؛ ۱۳. کشف الغطاء؛ ۱۴. طهارت شیخ انصاری ره؛ ۱۵. فقه خطی با کاغذ کبود؛ ۱۶. ذخیره المعاد شیخ زین العابدین با منهج الرشاد شیخ جعفر رحمه الله در یک جلد؛ ۱۸. عروة الوثقی؛ ۱۹. زبدة البیان اردبیلی؛ ۲۰. معتبر علامه؛ ۲۱. اسرار الاحکام آقا نجفی؛ ۲۲. رساله امیر محمد هاشم؛

۲۳. تبصرة علامه؛ ۲۴. ايضا منهج الرشاد شيخ جعفر؛ ۲۵. مجمع الفروع حاجي حسين بروجردي؛ ۲۶. مناسك حج؛ ۲۷. مختصر النافع؛ ۲۸.....

صورت کتب تاريخ از ناسخ و غيره:

۱. جلد عيسى عليه السلام؛ ۲. هجرت رسول خدا صلى الله عليه و آله؛ ۳. خلفا؛ ۴. صفين؛ ۵. امام حسن عليه السلام؛ ۶. امام حسين عليه السلام؛ ۷. [امام] سجاد عليه السلام در دو مجلد؛ ۸. حضرت باقر عليه [السلام] در دو مجلد؛ ۹. امام موسى كاظم عليه السلام در سه مجلد؛ ۱۰. قاجارويه؛ ۱۱. زينبيه عليها السلام؛ ۱۲. مجالس المؤمنين قاضى نورالله؛ ۱۳. مناقب ابن شهر آشوب؛ ۱۴. اعلام الورى؛ ۱۵. جلاء العيون مجلسى؛ ۱۶. جنات الخلود؛ ۱۷. جلدین منتهی آمال؛ ۱۸. حالات زهرا عليها السلام از ناسخ؛ ۱۹. الحمد لله تمام مجلدات بحار اتباع شد به هفصد سى تومان و بيست پنج جلد است الا [جلد] ۷ و ۲۱ که بايد تهيه شود از مجلدات بحار مجلسى رحمه الله اول بحار در توحيد نهم بحار و دهم بحار و سيزده بحار.

صورت کتب اخبار آل محمد صلوات الله عليهم:

۱. كافي؛ ۲. وافى فيض دو مجلد از آن؛ ۳. وسائل الشيعة يك دوره در سه مجلد؛ ۴. نهج البلاغه؛ ۵. شرح نهج البلاغه ملا فتح الله رحمة الله عليه؛ ۶. حياة القلوب يك دوره در سه مجلد؛ ۷. علل الشرايع؛ ۸. حق اليقين فيض؛ ۹. حق اليقين مجلسى رحمة الله عليه؛ ۱۰. توحيد بحار؛ ۱۱. ترجمه بحار مجلسى؛ ۱۲. شرح كافي جلد خطى؛ ۱۳. عين الحيوه مجلسى؛ ۱۴. اكمال الدين و تمام النعمة؛ ۱۵. اربعين شيخ بها ره؛ ۱۶. اربعين حاجى ميرزا محمد قمى؛ ۱۷. مواعظ عدديه؛ ۱۸. من لا يحضره الفقيه؛ ۱۹. تحف العقول؛ ۲۰. ثواب الاعمال؛ ۲۱. اخبار رضا عليه السلام؛ ۲۲. مجالس المتقين؛ ۲۳. شرح كافي صدر شيرازى با مفاتيح الغيب آن مرحوم؛ ۲۴. نهم بحار؛ ۲۵. دهم بحار؛ ۲۶. ۱۳ بحار؛ ۲۷. لمعة البيضاء فى شرح خطبة الزهرا عليها سلام؛

۲۸. قضاوت‌های امیر عم؛ ۲۹. جامع الاخبار صدوق؛ ۳۰. .... ۲۵

صورت کتب اصول فقه:

۱. معالم؛ ۲. قوانین میرزای قمی؛ ۳. اشارات حاجی کلباسی؛ ۴. فراید شیخ انصاری؛ ۵. قواعد اصول قدیم؛ ۶. تعلیقه بر فراید؛ ۷. تعادل تراجیح مرحوم آسید محمد کاظم صاحب عروة الوثقی؛ ۸. نتایج الافکار قلمی کوچک؛ ۹....

صورت کتب عقاید که اصول دین اسلامیان است:

۱. شمع الیقین؛ ۲. گوهر المراد و فراید در یک جلد؛ ۳. حکمت الاشراف؛ ۴. فصوص الحکم؛ ۵. مثنوی ملای رومی؛ ۶. شرح گلشن راز؛ ۷. باب حادی عشر؛ ۸. سعیدیه علامه رحمة الله علیه؛ ۹. شرح واجب الاعتقاد علامه با شمع الیقین در یک جلد؛ ۱۰. نورالایمان آخوند ملا علی نقی؛ ۱۱. دلائل التوحید باعلام الوری در یک جلد؛ ۱۳^{۲۶}. صراط النجاة؛ ۱۴. عقاید خواجه؛ ۱۵. توحید بحار؛ ۱۶. دلائل الاصول به انضمام رساله آقا نجفی اصفهانی؛ ۱۷. توحید صدوق رحمة الله علیه؛ ۱۸. توحید نراقی و فیض کاشی ملحق به هم؛ ۱۹. نورالانوار میرزا ابوالحسن مرندی؛ ۲۰....

صورت کتب نحویه و منطق و معانی بیان:

۱. شرح جامی؛ ۲. شرح صمدیه کبیر و صغیر؛ ۳. شرح بر سیوطی؛ ۴. جامع المقدمات؛ ۵. نحو خودآموز؛ ۶. حاشیه ملا عبدالله؛ ۸. زهر الربیع؛ ۸. جامع الشواهد؛ ۹. مطول؛ ۱۰. شرح نظام؛ ۱۱....

صورت کتب لغت:

۱. مجمع البحرین؛ ۲. کنز اللغة؛ ۳. صراح اللغة؛ ۴. نهاية اللغة؛ ۵....

صورت کتب اخلاق و آداب:

۱. معراج السعادة؛ ۲. محجة البضاء فیض کاشی؛ ۳. کلیات شیخ سعدی؛ ۴. مثنوی رومی؛ ۵. دیوان سنائی علیه الرحمه؛ ۶. حقایق فیض کاشی؛ ۷. حلیة المتقین مجلسی

۲۰۲

واقفان

آثار تربیتی وقف کتاب برای فرزندان
(بررسی و تصحیح وقف نامه کتاب آية الله حاج سيد احمد مظلوم چابقی)

صورت کتب بطلان مذاهب غیر اسلام:

۱. بطلان مذهب یهود و نصاری، انیس الاعلام جلد اول و جلد دویم؛ ۲. سیف الامة مرحوم نراقی؛ ۳. بیان الحق؛ ۴....
- بطلان مذهب بهاء و باب:
۱. منهاج الطالبین؛ ۲. یارقلی؛ ۳. احقاق الحق؛ ۴. ادغام الشیطان؛ ۵....

بطلان مذهب اهل تسنن:

۱. تاریخ آل محمد صلعم؛ ۲. زندگانی امیر علیه السلام؛ ۳. طرایف ابن طاوس؛ ۴. کفایة الخصام؛ ۵. دو سرمایه نفیس؛ ۶. حق یقین مجلسی ره؛ ۷. ^{۲۷} یقین علامه رحمة الله علیه؛ ۸. حدیقة الشیعه اردبیلی؛ ۱۰....
- صورت کتب ادعیه و زیارات ائمه علیهم السلام:
۱. مصباح المتهجد شیخ طوسی؛ ۲. صحیفه سجادیه؛ ۳. زاد المعاد؛ ۴. مقباس المصابیح؛ ۵. مفاتیح الجنان؛ ۶. هدیه الزائر؛ ۷. تحفة الزائر؛ ۸. جواهر السنیه؛ ۹، ۲۸
- کتاب مکارم الاخلاق؛ ۱۰. مفتاح الفلاح ملحق ب زاد المعاد؛ ۱۱. ایض صحیفه سجادیه؛ ۱۲. ربیع الاسباع در ادعیه جمعه؛ ۱۳....

صورت کتب مرآتی:

۱. سعادات ناصریه مرحوم دربندی؛ ۲. منتخب فخری؛ ۳. لهوف؛ ۴. ریاض الاحزان؛ ۵. عشریه مرحوم شیخ جعفر؛ ۶. دوازده بند بحر العلوم خطی؛ ۷....
- صورت کتبی که دو جلد در یک مجلدند:
۱. ثواب الاعمال با ترجمه لهوف؛ ۲. نخبه مرحوم کلباسی با نجات العباد و مکاسب؛ ۳. قضاوت های امیر علیه السلام با کتاب قضا و شهادت؛ ۴. کلمات مکنونه فیض با انیس الموحدین نراقی [؟]؛ ۵. ^{۲۹} مقنعه مفید با فقه الرضا عم؛ ۶.

اعلام الوری با دلایل الربوبية؟؟؟؛ ۷. جامع الاخبار با اربعین شیخ بها؛ ۸. شمع یقین با کتاب کلمات المحققین؛ ۹. مکارم الاخلاق با فرحة الغری ابن طاوس؛ ۱۰. گوهر مراد با مخزن الفرید.

صورت کتب متفرقه:

۱. دیوان حافظ؛ ۲. مخلات شیخ بهاء ره؛ ۳. نورالابصار شیخ شبلنجی؛ ۴. دیوان منسوب به امیرالمؤمنین عم؛ ۵. خلاصة الحساب؛ ۶. هیئة فارسی؛ ۷. نزهة المجالس؛ ۸. مرآت المحققین کوچک است؛ ۹. حفظ الصحة ناصری؛ ۱۰. جنگ قلمی کوچک؛ ۱۱. فضایل السادات؛ ۱۲. تلخیص المفتاح قلمی است؛ ۱۳. کشکول شیخ بهاء ره؛ ۱۴. شرح بر صحیفه سجادیه علیه السلام؛ ۱۵. افادات شهید ره؛ ۱۶. کشکول میبدی؛ ۱۷. ینایع المودة؛ ۱۸. رجال سید محمد علی؛ ۱۹. نجم الثاقب؛ ۲۰. مکارم الاخلاق؛ ۲۱. جلاء الابصار لواسانی؛ ۲۲. نمود دانش؛ ۲۳. انیس العارفين لواسانی؛ ۲۴. شرح قصیده سید حمیری؛ ۲۵. جامع النورین؛ ۲۶. عدالسنة حاجی سبزواری؛ ۲۷. تفسیر سوره نور؛ ۲۸. تاریخ آل محمد صلعم؛ ۲۹. کلمات مکنونه فیض ره؛ ۳۰. جواهر الکلمات نهانندی ره؛ ۳۱. عجایب المخلوقات؛ ۳۲. شرح قصیده ابوالعلا المسمی بضرار السقط؛ ۳۳. نزهة النواظر ترجمه معدن الجواهر؛ ۳۴. چهار کتابند خطی کشکول مانند می باشند؛ ۳۵. مقالات میرزا محمد نصیر با مناهل و رجال سید محمد علی که در شماره ۱۸ همین صفحه است در یک جلد می باشند؛ ۳۶. در طب است و خطی است به انضمام قانونچه؛ ۳۷. مجالس المتقین؛ ۳۸. شخصیت علی عم از عمر ابونصر سنّی؛ ۳۹. شرح الزيارة احسائی؛ ۴۰. منطق الطیر؛ ۴۱. زینة المجالس؛ ۴۲. روح و ریحان حضرت عبداعظیم؛ ۴۳. انیس الادب مثل کشکول است؛ ۴۴....

صورت کتبی که در صفحات خمس مرقوم است از تفسیر و فقه و تاریخ و اخبار و اصول فقه و اصول عقاید و نحو و لغة و اخلاق و بطلان مذاهب مخترعه

صورت کتب شرفه ادیوان حافظ ۲ مخملات شیخ بہارہ ۳ نوز الابصار
 شیخ شبلنجی ۴ دیوان منسوب بہ المؤمنین عم ۵ خلاصۃ الحساب و بیستہ فائد
 لا زہتہ المجالس ۱ مرآت المحققین کو حکایت و حفظ الصغیر نامہ
 ۱۰ جنک نامہ کو چک ۱۱ افضایل السادات ۱۲ انتخاب المقننات فیہ
 ۱۳ اکتکول شیخ بہارہ ۴ شرح بر صغیر بحمد علیہ السلام ۵ افادات
 ۶ اکتکول سید ۱۷ بیانیع المودۃ ۱۸ رجال سید محمد علی ۱۹ تخریق الناقب
 ۲۰ مکام الاخلاق ۲۱ جلاء الابصار لورکھا ۲۲ نوردانش ۲۳ انیس
 لورکھا ۲۴ شرح قصیدہ سید حمید ۲۵ جامع النورین ۲۶ عدالسنہ
 سبزواری ۲۷ تفسیر سورہ نور ۲۸ تاریخ ال محمد صلعم و کلمات مکتونہ فیض
 ۲۹ جوہر الکلمات نہادندہ ۳۰ عجایب الخلقونات ۳۱ شرح قصیدہ ربیعہ العلاء
 السبع بقدر السقط ۳۲ زہتہ النواظر ترجمہ معدن الجوارح ۳۳ جہانکتابند
 خط کتکول مانتدیباستند ۳۴ مقالات بزرگ محمد رفیع باناھل و رجال سید
 کہ در شمارہ ۱۱ مین صفحہ ۱۲ در یکجلد بیستند ۳۵ در طب و خطبہ است
 تانویجہ ۳۶ مجالس اللیقین ۳۷ شخصیت علیہم از علامہ ابو نصر سنی ۳۸ شرح ال
 احادیث بم منطق الطیر ۳۹ زہتہ المجالس ۴۰ روح در یحیٰن حضرت
 عبد العظیم ۴۱ امین الادب مثل کتکول است ۴۲

صورت کتبیکہ در صفحہ ۱۱ مرقوم است از تفسیر فقہ و تاریخ و اخبار و اصول فقہ و اصول
 در اصول عقاید و اصول لغت و اخلاق و بطلان مذاہب نامہ مختصر عم و اربعہ و منفردہ
 تمامادقف بر اولادہ مستویا حقوت صیغہ جاز سیدہ است و قبض و انقباض و لا یتا بیعی اهل
 و در ہند محل تیز و زلف کتب و تصنیف انہا ثبت لہ است و تولیت انہا بار شہد اولاد است
 و مراد از

وقف میراث جاویدان شمارہ ۷۷ و ۷۸ بظہر و ثابستہ ۱۳۹۱

و ادعیه و مرثی و متفرقه تماماً وقف بر اولاد منسوب به احقر است صیغه جاری شده است و قبض و اقباض ولایتاً به عمل آمده است و در چند محل نیز در ظهر کتب وقفیت آن‌ها ثبت شده است و تولیت آن‌ها با رشد اولاد است و مراد از ارشد اتقی و اعم است و عدد اولاد و اولاد آن‌ها را می‌نویسم که در هر بطنی بطنی اعلم و اتقی وجود پیدا کرد تولیت با او است و به عاریت ندهند مگر به شخص با تقوا [و] با قید عاریه مضمونه و رهن با ضامن.

اقل السادات احمد مظلوم جاپلقی

تفصیل صورت اسامی اولاد احقر ذکورا و اناثا

اولاد احقر:

اولاد صلبی احقر آقا کمال و آقا ضیاء و آقا ابوالفضل است و اولاد بنات صلبی احقر آقا فاطمه و آقا خدیجه و آقا زینب و آقا بتول و هاجر آقا و حلیمه است و آقا جمال در تهران یوم چهارشنبه ۲۶ ربیع الاول چهارم جدی زمستان داعی حق را لیبیک گفت.

اولاد آقا جمال الدین:

و سه نفر پسر و ۲ نفر دختر خلف گذاشت ۱. آقا حسن؛ ۲. آقا حسین؛ ۳. محسن و ربابه و فاطمه است.

اولاد ضیاء الدین:

آقا ضیاء پسر ۱. ابراهیم؛ ۲. عبدالرحمن؛ ۳. محمد صادق و مرضیه است و فاطمه.

اولاد کمال الدین:

و آقا کمال را چند پسر است احمد؛ ۲. محمدباقر؛ ۳. محمود؛ ۴. عباس است. اولاد محمدتقی مشهور به ابوالفضل: اولاد ابوالفضل اول فاطمه است، تولدش پانزده جمادی الاولی ظهر روز سه شنبه

۱۱ بهمن ۱۳۳۱ شمسی و هزار سیصد هفتاد فمری.

صورت ولد و اولاد اولاد:

اسامی اولاد از ذکور مرقوم شد در صفحه قبل. اسامی اولاد بنات:
از آقا فاطمه ذکور جواد است و دختر صدیقه پسر صدیقه مصطفی است و سکینه
متولد ۱۳۴۱ هزار سیصد چهل و یک.
اولاد آقا خدیجه ۱. علی محمد؛ ۲. غلامحسین؛ ۳. غلامرضا و دخترش زهرا
است.

اولاد ذکور آقا بتول آقا خلیل آقا محمد ابراهیم^{۳۱} دوختر صدیقه و ربابه.
اولاد هاجر دخترش سعیده.
اولاد اخوان از مرحوم آسید محمود ۱. آقا رضا؛ ۲. محمد حسین؛ ۳. شریف
آقا.

از سید ابوالقاسم ذکور هاشم و پسر هاشم مرتضی است.
از مرحوم سید محمد نبی ذکور آقا حسین.
تولد مرتضی ولد هاشم مرقوم و مصطفی ولد علیقلی از صدیه و غلامرضا ولد آقا
خدیجه در بیستم جدی ماه اول زمستان ۱۳۷۲ است قریب به هم متولد شدند.

تاریخ تولد اولاد احقر:

آقا جمال تولدش لیله سه شنبه ۲۲ جمادی الاخری ۱۷ عقرب ایت ئیل ۱۳۱۶؛ آقا
کمال تولدش شب دوشنبه ۲۹ رجب ۳۰ سرطان ۱۳۳۰؛ آقا ضیاء تولدش سه شنبه
۳ محرم بعد از ظهر ۱۳۳۵؛ ابوالفضل تولدش یوم جمعه بعد از ظهر ۱۳۵۲.
ابراهیم ولد آقا ضیاء یوم شنبه ۱۲ جمادی الاخری قبل از ظهر ۱۳۶۴؛ عبدالرحمن
پسر آقا ضیاء اول جدی ۱۳۶۸ سیزده شهر صفر المظفر.

اولاد آقا کمال: آقا احمد تولدش ربیع الثانی ۱۳۵۵؛ تولد محمد صادق ولد آقا
ضیاء پنجم ربیع الثانی دویم جدی زمستان ۱۳۷۲؛ محمد باقر دوشنبه ۱۲ شوال

۱۳۵۷؛ تولد محمود ۱۳۶۲؛ عباس ولد

آقا کمال [۳۲...]

تولد بنات احقر: آقا فاطمه یوم شنبه

۱۴ جمادی الاولی ۱۳۲۱؛ آقا خدیجه

یوم چهارشنبه ۴ ذی الحجة الحرام

۱۳۲۶؛ آقا زینب شب چهارشنبه ۱۶

شانزده جمادی الاخری ۱۳۲۹ [۳۳...]

است؛ آقا بتول شب پنج شنبه دهم

جمادی اولی ۱۳۳۶؛ هاجر آقا پنجم

شهر رمضان ۱۱ حمل ۱۳۴۳؛ حلیمه

تولدش روز سه شنبه ۱۸ صفرالمظفر

۱۳۵۷؛ تولد صدیقه صبیبه آقا فاطمه

۱۳۴۵؛ تولد مرضیه صبیبه آقا ضیاء

۱۳۶۰.

سایر اولاد در حیات خودم در

صغارت فوت شدند.

تولد فاطمه صبیبه ابوالفضل برج

بهمن ۳۴، ۱۳۷۳

پی نوشت

۱. دانش آموخته و پژوهشگر حوزه علمیه قم

121taha@gmail.com

۲. ر.ک: محمد مکی سباعی، نقش

کتابخانه‌های مساجد در فرهنگ

اسلامی، ترجمه علی شکویی، تهران:

وزارت ارشاد اسلامی، سازمان مدارک

فرهنگی انقلاب اسلامی، ۱۳۷۳، ص ۶؛

محبوبه معمارطلوعی، اهمیت وقف کتاب

و کتابخانه در اسلام و ایران، مجله کتاب

ماه کلیات، تیر ۱۳۷۹، شماره ۳۱، ص ۱۹

تا ۲۰.

۳. در مورد سنت وقف کتاب و کتابشناسی

آن از جمله می‌توان به این منابع رجوع

نمود: کتاب: پروین متواری سورکی،

خزائن مکتوب از وقف کتاب تا کتابخانه

وقفی، تهران: پیام رسان، ۱۳۸۴؛ وقف

و ساختار کتابخانه‌های اسلامی، یحیی

محمود ساعتی، ترجمه‌ی احمد امیری

شادمهری، مشهد ۱۳۷۴ ش؛ کتاب:

نقش کتابخانه‌های مساجد در فرهنگ

اسلامی، محمد مکی سباعی، ترجمه‌ی

علی شکویی، تهران، وزارت ارشاد، ۱۳۷۳؛

مقالات: «نقش وقف در کتاب‌شناسی و

بسط علمی تمدن اسلامی، محمد نوری،

مجله‌ی وقف، میراث جاویدان ش ۳۸،

ص ۱۵ به بعد؛ «تاریخچه وقف کتاب در

اسلام» علی رفیعی، مجله‌ی وقف، ش ۷،

ص ۱۰۴ به بعد. نگاهی به وقف کتاب

۷. الملی کتاب تهران، ۱۳۷۲/۲/۱۲. مصاحبه پس از بازدید از سومین نمایشگاه بین المللی کتاب تهران، ۱۳۶۹/۲/۱۹.
۸. بیانات در دیدار با دست اندرکاران برگزاری هفته کتاب ۱۳۷۵/۷/۳.
۹. الف - سی استیگر، شیوه‌های مطالعه، ترجمه، دکتر علی شکویی، انتشارات دانشگاه تبریز، ۱۳۶۴، ص ۹۹.
۱۰. محمد احدیان، مقدمات تکنولوژی آموزشی. تهران: شرکت بین المللی نشر و تبلیغ بشری، ۱۳۷۲.
۱۱. بیانات در بازدید از هشتمین نمایشگاه بین المللی کتاب تهران، ۱۳۷۴/۲/۲۶.
۱۲. به طور مثال: برنیس ای. کولینان برایم بخوان (کودک‌انی تربیت کنیم که به مطالعه عشق بورزند) ترجمه فاطمه امین ناصری، تهران: دفتر پژوهش‌های فرهنگی، ۱۳۸۲.
۱۳. حسومی، طاهره، نقش خانواده در پرورش روحیه‌ی عادت به مطالعه در کودکان. مجله اصلاح و تربیت، اردیبهشت ۱۳۸۵ - شماره ۵۰، ص ۸ تا ۹.
۱۴. اگر مصرف وقف مختص گروهی معین باشد آن را وقف خاص می‌گویند مانند وقف بر اولاد و افراد و گروه یا طبقه خصوص از مردم.
۱۵. سید احمد سجادی، عالمان واقف، فصلنامه وقف میراث جاویدان، ش ۷۰.
۱۶. ایشان اصالتاً از سادات موسوی خوانسار بوده‌اند که به منطقه جاپلق و الیگودرز
- در تمدن اسلامی»، علی رفیعی، مجله‌ی وقف، ش ۸، ص ۸۲ به بعد؛ «دو وقف‌نامه کتاب از عهد صفوی» رضا مختاری، مجله‌ی وقف، ش ۱۳؛ «کتابخانه‌های وقفی خراسان (دوره‌ی تیموری)»، غلامرضا امیرخانی، مجله‌ی وقف ش ۳۵-۳۶ ص ۱۹ به بعد؛ «وقف کتاب در دوره صفوی...»، محمدباقر سجادی، مجله‌ی آینده‌ی پژوهش، ش ۳۸. ص ۱۵ به بعد؛ «وقف کتاب»، میر محمود موسوی، مجله‌ی میراث شهاب تابستان ۷۷؛ «اهمیت وقف کتاب و کتابخانه در اسلام و ایران»، محبوبه معمار طلوعی، کتاب ماه کلیات، تیر ۱۳۷۹؛ پدیده‌ی وقف کتاب در تاریخ کتابخانه‌ی مغرب، احمد شوقی بنین، ترجمه حسین علینقیان، مجله وقف میراث جاویدان؛ تاریخچه‌ی وقف کتاب و کتابخانه بر مساجد، نادر کریمیان سردشتی، فصلنامه میراث جاویدان.
۴. ر.ک: الکساندر استیچویچ، کتاب در پویه تاریخ، ترجمه حمیدرضا آژیر - حمید شیخی، مشهد، آستان قدس رضوی، ۱۳۷۳.
۵. مصطفی شریعتی رودسری، شیوه‌های مطالعه موفق (۱)، مجله تربیت، اردیبهشت ۱۳۷۴، شماره ۹۸، ص ۸ تا ۱۱.
۶. بیانات در بازدید از ششمین نمایشگاه بین

۲۵. نویسنده محترم به جای شماره ۲۷ و ۲۸ و ۲۹ و ۳۰ شماره‌های ۱۴ و ۱۵ و ۱۶ و ۱۷ درج نموده است این اشتباه در شمارش به جهت آن بوده است که ایشان در شماره ۲۶ از مجلد ۱۳ بحار نام برده است و چون نام کتاب به عدد نگارش شده است مؤلف همان عدد ۱۳ را ادامه داده است.
۲۶. شماره ۱۲ درج نشده است.
۲۷. شماره هفت درج نشده است.
۲۸. در اصل عدد ۹ به حروف نوشته شده است.
۲۹. کلمه ناخوانا.
۳۰. اینگونه خوانده شد.
۳۱. با خط دیگری نام آقا رضا اضافه شده است.
۳۲. تاریخی درج نشده است.
۳۳. متن پاک شده است.
۳۴. با خط دیگری که به احتمال قوی قلم آقا ابوالفضل پس واقف است این موارد اضافه شده است
- «و ۱۳۳۳ شمسی؛ تولد طویه دهم بهمن ماه ۱۳۳۵ شمسی؛ تولد نور چشمی محمد مهدی بیست و پنجم آذر ۱۳۳۸/۸/۲۵ بیست و پنجم آذرماه یکهزار سیصد و سی هشت شمسی. به تاریخ ۵۲/۳/۴ حساب وجوهات رسیدگی شد مبلغ یکهزار تومان بدهکار شدم باخوی آقا ضیاء پرداخت شد.»
- مهاجرت نموده‌اند.
۱۷. سفرنامه حج، سید احمد مظلوم چابلقی، خطی.
۱۸. رساله عقائده، حاج سید احمد مظلوم چابلقی، خطی.
۱۹. همان.
۲۰. سید مهدی موسوی، برآستان خوبان (شرح حال علما و فرزندان الیگودرز و ازنا)، ص ۳۳۴ - ۳۴۴.
۲۱. ابن خلدون نیز در وقف‌نامه‌ی کتاب العبر خود چنین کرده است یعنی جهت سالم ماندن کتاب، شروطی را برای امانت معین کرده است که عبارتند از: ۱. امانت کتاب برای فرد مطمئن و امین است. یعنی دانشمندی که در دوستی و امانت معروف است؛ ۲. برخلاف ویژگی‌های پسندیده‌ای که این دانشمند برای کتاب امانتی دارد چاره‌ای جز گذاشتن رهن در کتابخانه ندارد. این رهن شامل کتاب یا مالی که با قیمت کتاب موقوفه برابری کند، خواهد بود. ر.ک: احمد شوقی بنین، پدیده‌ی وقف کتاب در تاریخ کتابخانه‌ی مغرب، ترجمه حسین علینقیان، فصلنامه وقف میراث جاودان.
۲۲. در حاشیه آورده است: به بزرگی صورتاً و جسماً ترقی؛ نسخه اصل است.
۲۳. اینگونه خوانده شد.
۲۴. حداقل جای یک کلمه خالی گذاشته شده است.